

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1915.

Första kammaren.

Nr 80.

Fredagen den 21 maj, e. m.

Kammaren sammanträdde kl. 7,30 e. m.

Anmälles och bordlades jordbruksutskottets memorial nr 73, i anledning av kamrarnas skiljaktiga beslut beträffande utskottets utlåtande nr 67, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till förordning angående grunder för upplåtelse av vissa kronan tillhöriga vattenfall och strömfäll m. m., ävensom två i ämnet väckta motioner.

Anmälles och godkändes första särskilda utskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 172, till Konungen, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 78 med förslag till lag om skyddskoppypmpning.

Vid ånyo skedd föredragning av lagutskottets den 19 och 20 i denna månad bordlagda utlåtande nr 54, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 2 § 17:o) i lagen om Kungl. Maj:ts regeringsrätt den 26 maj 1909, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av andra särskilda utskottets den 19 och 20 innevarande maj bordlagda utlåtanden:

nr 2, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 och 2, § 3, § 5 mom. 3, § 7 mom. 3 samt § 8 mom. 2 och 3 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov, dels ock väckt motion om ändring av § 5 mom. 3 i nyssnämnda lag, och

nr 4, i anledning av väckt motion i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 176, med förslag till lag om ändrad lydelse av § 2 mom. 1 och 2, § 3, § 5 mom. 3, § 7 mom. 3 samt § 8 mom. 2 och 3 i lagen den 24 maj 1895 angående skyldighet för kommuner och enskilda att fullgöra rekvisitioner för krigsmaktens behov,

biföll kammaren vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första kammarens andra tillfälliga utskotts den 19 och 20 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 15, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående avskaffande av entreprenadsystemet vid lantbrevbäringens ordnande, biföll första kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.

Föredrogs ånyo första kammarens andra tillfälliga utskotts den 18 och 19 i denna månad bordlagda utlåtande nr 16, i anledning av andra kammarens beslut rörande väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.

I en inom andra kammaren väckt och till dess fjärde tillfälliga utskott hänvisad motion, nr 64, hade greve *Hamilton* m. fl. hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta verkställa utredning, på vad sätt en provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor måtte kunna ske, samt att Kungl. Maj:t ville om möjligt till nästkommande riksdag framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Andra kammarens fjärde tillfälliga utskott hade i avgivet utlåtande hemställt, att andra kammaren i anledning av greve *Hamiltons* m. fl. förevarande motion nr 64, ville för sin del besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta verkställa utredning, på vad sätt en provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor måtte kunna ske, samt att Kungl. Maj:t ville om möjligt till nästkommande riksdag, framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Andra kammaren hade med avslag å såväl sitt utskotts hemställan som motionen bifallit ett under överläggningen av friherre *Palmstierna* framställt yrkande, att kammaren för sin del måtte besluta, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täcktes skyndsamt låta verkställa utredning angående på vad sätt genom statens försorg *särskilt* nödställda kommuner måtte i avvaktan på kommunalskattereformen erhålla lindring av sina ekonomiska bördor, samt att Kungl. Maj:t ville, om möjligt till nästkommande riksdag, framlägga de förslag, till vilka utredningen kunde föranleda.

Detta beslut hade delgivits första kammaren, som hänvisat ärendet till behandling av sitt andra tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att första kammaren icke måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Reservation hade anförts av herrar *von Koch*, *Steffen* och *Östling*, vilka ansett, att utskottet bort hemställa, att första kammaren måtte biträda andra kammarens i ärendet fattade beslut.

Herr von Koch: Jag måste pakalla kammarens uppmärksamhet under några ögonblick för föreliggande fråga. Den kan visserligen för en och annan stadsrepresentant synas vara mindre betydelsefull, men den som, i likhet med mig, haft tillfälle att under de senare åren resa omkring på landsbygden och studera landsbygdens förhållanden, kan icke undgå att finna, att denna fråga är av utomordentlig betydelse, ja, på vissa fall rent av en livsfråga. Det kan icke falla mig in att meddela någon utförlig statistik ägnad att visa den mycket stora skillnad, som föreligger mellan olika kommuners ekonomiska bördor. Jag tillåter mig endast bedja herrarna vara vänliga att åtminstone i tankarna förflytta sig till någon av vårt lands nödställda kommuner. Jag tänker till exempel på den lilla kommun i det s. k. mörka Småland, som jag för några år sedan besökte. Kommunen utdebiterade då 20 kronor per bevillningskrona. Långt bort från all ära och redlighet låg denna kommun, backiga vägar ledde dit, jorden är dålig, folket är fattigt men en utomordentlig rikedom på understödtagare finnes där. Det är en kommun, som icke har råd eller någonsin kommer att få råd, om icke staten träder emellan, att få till stånd ett ålderdomshem, som kunde lämna alla dessa sjuka och ålderstigna vård. Därför måste dessa fattiga utackorderas efter pålysning i kyrkan, då allmänheten ges tillfälle att »bjuda på» de fattiga, ett system som man icke skulle tro funnes kvar i tjugonde århundradet. Det går väl an att säga, att denna kommun är skyldig att skaffa sig en anstalt för att kunna göra vad den bör i fattigvårdshänseende. Men, mina herrar, i en kommun, där komministern har 2,500 kronor i lön och måste giva 500 kronor i skatt till kommunen, går det helt enkelt icke för sig att framställa detta krav! Jag skulle kunna göra en jämförelse med en annan icke långt därifrån belägen liten kommun, som under många år var befriad från någon som helst fattigvårdstunga. Den hade för några år sedan att utgiva understöd till en gammal gumma, men som fattigvården för övrigt hade ingenting att göra, gav den den gamla för mycket mat, och den gamla gumman åt ihjäl sig, och sedan den tiden har kommunen icke haft några understödtagare! Jag skulle också i tankarna vilja föra kammarens ledamöter till den lilla norrländska kommunen Malå i Västerbottens lappmark, av vars areal åker och äng utgör 1 % och kärr och fjäll 58 %. Det påstås, att denna kommun är den fattigaste i Sverige, och statistiken tycks åtminstone peka åt det hållet, men det är också kanske den kommun som är rikast på barn. En sådan kommun har icke heller råd att göra något egentligt för barnens undervisning eller för de gamlas vård och underhåll. Den naturliga följden av dylika förhållanden är, att kommunen i framtiden även måste skänka överskottet av sin folkmängd till andra trakter, som hava möjlighet att tillgodogöra sig de andras arbetskraft. Jag vill emellertid icke trötta kammaren med flera exempel. Det sist nämnda var från landets nordligaste trakter. Men även

Ang. provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.

(Forts.)

Ang. provisori-
risk lindring
av kommuner-
nas ekonomi-
ska bördor.

(Forts.)

Västergötland och Bohuslän och Värmland kunna lämna många exempel på liknande förhållanden. I alla dessa kommuner finner man samma sorgliga förhållanden, en allmän tillbakagång av jordbruket, efterblivenhet i skolväsendet, missbruk i avseende på fattigunderhållet och till slut en stor emigration, så stor, att i vissa kommuner man kan säga, att folkskolorna äro uppfostringsanstalter för amerikanska medborgare.

Nu säger man, och det har även framförts av reservanterna i andra kammarutskottets utlåtande, att man redan är på väg att vidtaga åtgärder för lättandet av den kommunala skattebördan och utjämna det kommunala skattetrycket. Detta är visserligen sant, men jag tror, att om man närmare granskar förhållandena, det skall befinnas att denna utjämnings verkan icke är så stor, som man i allmänhet föreställer sig. Så säger man, att staten redan nu bidrager till undervisningsväsendet, den betalar 90 % av folkskolläraernas löner. Så är visserligen förhållandet, men vi få komma ihåg, att detta är ersättning för forna tiders brännvinsmedel, och dessutom bör erinras, att kommunerna icke blott hava att betala kostnaden för själva undervisningen utan även behöva skolbyggnader, och var och en som levat på landet och känner förhållandena vet, att det är uppförandet av dessa skolbyggnader, som mest trycker i budgeten. Jag har framkastat den frågan till mig själv, vad det skulle kosta att på tillfredsställande sätt ordna landsbygdens skolväsende i avseende å byggnader, och jag har just med avseende härå av en med förhållandena på detta område synnerligen förtrogen person fått en redogörelse i detta ämne. Jag vill icke närmare ingå på hans beräkningar, som äro mycket försiktigt uppgjorda, och jag skall icke heller nämna något om de kostnader som krävas för att skaffa de skolor som i. n. äro inrymda i förhyrda lägenheter egna lokaler. Jag vill blott fästa mig vid vad som behöves, för att man skulle kunna övergå från den så kallade halvtidsläsningen till heltidsläsning, det vill säga för att få till stånd sådana anordningar, att skolingdomens undervisning kunde ordnas på det sätt, som anses vara det riktiga. För att åstadkomma en sådan anordning i avseende å folkskolorna, de större, skulle behövas byggnader till ett värde av omkring 24 miljoner kronor. Vid de mindre folkskolorna skulle vidare kostnaden uppgå till 12 miljoner, och beträffande småskolorna ytterligare till 8 miljoner, och sålunda skulle det endast på detta område bli en utgift av 45 miljoner, som kommunerna måste draga. Jag har hört av en ledamot i denna kammare att den kommun där han själv bor och som icke räknar mer än 3,000 innevånare har under de sista 15 åren nedlagt tillsammans 200,000 kronor i folkskolebyggnader. Denna kommun förmådde bära utgiften, men det finnes åtskilliga, som icke kunna göra det.

Vad vidare den utjämning angår, som ställes i utsikt genom det nyligen framlagda förslaget till fattigvårdslagstiftning,

torde herrarna veta, att enligt detta förslag kostnaderna för vården av en del sjuka och sinnesslöa med flera skulle överflyttas till landstingen, som skulle åtaga sig kostnaderna för deras vård, och man beräknade att detta skulle medföra en lindring i primärkommunernas bördor. Det är sant, men man får komma ihåg, att denna lindring icke inträffar omedelbart utan först i den man landstingen äga förmåga att bygga de anstalter, som behövas för ändamålet, så att om därmed lindring kan åstadkommas, måste man taga i betraktande en övergångstid på minst en 10 år såsom erforderlig. Dessutom vill jag nämna, att den nya fattigvårdslagstiftningen ställer i utsikt nödvändighet för samtliga kommuner att äga fattigvårdsanstalt, men då sådana anstalter för närvarande finnas i icke mer än halva antalet kommuner, förestår således en ganska stor utgift för de övriga kommunerna i detta avseende.

Ang. provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.

(Forts.)

I själva verket tror jag man kan vara tämligen överens om, att huru man än försöker genom överflyttande av vissa utgifter på landstingen lätta de mest betungade kommunernas bördor, behövs i alla fall bidrag från statens sida. Kommunalskattekommitterade hava yttrat sig i denna riktning, och det svar finansministern gav på senaste interpellation i ämnet antydde, att det vore en för staten ofrånkomlig utgift att lämna direkt understöd till kommunerna. Så vitt jag kunnat fatta — och detta är även i överensstämmelse med asikterna hos dem, som närmare känna förhållandena — bör staten sålunda träda till och hjälpa de ekonomiskt betungade kommunerna. Meningarna äro dock delade i frågan, huru man härvidlag skall gå till väga. Utskottets majoritet har, såsom herrarna finna, ansett, att man icke kan vänta sig någon lösning av frågan förrän kommunalskattekommittén avslutat sitt arbete. Man är på det hållet naturligtvis mycket ängslig att på något sätt förrycka kommunalskattekommitténs arbete. Men reservanternas vilja icke heller förrycka eller försena detta arbete, ehuru de anse, att innan den stora kommunalskatteformen blivit genomförd, bör provisoriska åtgärder vidtagas för lindrande av trycket å de mest betungade kommunerna. Reservanternas hava sålunda velat instämna i det beslut, andra kammaren fattat nämligen »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t täckes skyndsamt låta verkställa utredning angående på vad sätt genom statens försorg *särskilt* nödställda kommuner måtte i avvaktan på kommunalskatteformen erhålla lindring av sina ekonomiska bördor, samt att Kungl. Maj:t ville, om möjligt till nästkommande riksdag, framlägga de förslag, till vilka utredningen kan föranleda». Jag vill uppriktigt säga, att om jag trodde, att man verkligen skulle försena den kommunala skatteformen genom bifall till reservanternas förslag, skulle även jag rygga tillbaka. Men jag har fått den uppfattningen genom samtal med kommunalskattekommitterade och genom att sätta mig in i frågan, att denna är en mycket mer vidlyftig och

Ang. provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.

(Forts.)

svårlöst fråga än man i allmänhet föreställer sig. Det kan ju näppeligen begäras, att denna fråga med visshet skall kunna lösas under några få år. Genom exempel från andra länder framgår, att lång tids arbete erfordrats, innan frågan där blivit löst. Min uppfattning i detta avseende betyder kanske icke så mycket, men jag vill nämna, att så vitt jag rätt förstod finansministerns yttrande i interpellationsdebatten i går i andra kammaren, kunde icke heller han ställa i utsikt, att den stora reformen under de närmaste åren skulle genomföras. Jag tror därför, att det å ena sidan gäller att kraftigt fortsätta arbetet på den stora kommunalskattereformen utan avbrott, utan försening, men å andra sidan försöka lämna de mest nödställda kommunerna tillfällig hjälp under nuvarande svåra förhållanden. Huru denna provisoriska åtgärd bör förberedas, torde knappt riksdagen nu behöva inlåta sig på; så mycket torde man väl dock kunna säga, att om riksdagen uttalar en önskan att utredning i föreliggande fråga verkligen sker, har Kungl. Maj:t möjlighet och tillfälle att ordna denna fråga utan att kommunalskattereformen behöver försenas. Reservanternas ha för övrigt antytt ett par utvägar: antingen att kommunalskattekommittén skulle förstärkas med lämpliga krafter, eller att utredningen skulle ske genom vederbörande länsstyrelser. Det kan finnas andra och bättre vägar, men jag tror mig icke behöva närmare ingå på detaljer.

Man bör icke bemöta det här framställda förslaget därmed, att tidigare försök, som gjorts för lindring av kommunernas bördor, hava misslyckats. Jag tror det råder en viss skillnad mellan nu föreliggande förslag och till exempel det som förelåg 1912. Det är nu icke meningen att åstadkomma någon *allmän* lindring av kommunernas ekonomiska bördor. Lösningen av den frågan kan naturligtvis icke ske, förrän utredningen om kommunalskattereformen är färdig. Det är något mycket mera blygsamt det här gäller; det gäller att efterse, vilka kommuner befinna sig i sådant läge, att statens hjälpende hand är nödvändig, såvida man icke vill riskera en allmän tillbakagång av folkets liv. Det förefaller mig tämligen naturligt, att staten här måste ingripa, och jag kan icke förstå att man längre vill förhåla denna fråga. Den *måste* lösas, och snarast möjligt måste man påbörja de förberedande arbetena.

Det var visserligen långt från mig att påstå, att det icke är förenat med åtskilliga svårigheter att på riktigt sätt inskrida i förevarande syfte. Men jag vill först framhålla, att det är fråga om en *provisorisk* åtgärd, i väntan på den slutliga lösningen, och att man icke bör framställa samma krav på en dylik åtgärd som på en definitiv lösning av frågan. Vidare är det ju en given sak, att det måste framställas vissa grunder, enligt vilka understödet bör utdelas, och givas vissa garantier mot missbruk. Detta har ju alltid framhållits, när frågan varit på tal. Slutligen torde det vara berättigat att säga, att de lokala myn-

digheterna, närmast länsstyrelserna, sitta inne med så intim kännedom om kommunernas förhållanden, att någon egentlig fara för missbruk icke torde behöva förekomma.

Mina herrar, vårt land rymmer 2,500 kommuner, varav många äga stor ekonomisk bärkraft, och icke komma att behöva hjälp från statens sida. Men andra kommuner med kanske endast ett-å tvåhundra innevanare äro synnerligt dåligt ekonomiskt ställda, så att de utan hjälp från statens sida näppeligen kunna utveckla sig på fördelaktigt sätt. Jag tillåter mig därför vördsamt påkalla kammarens intresse för dessa kommuner och ber, herr talman, att få yrka bifall till reservanternas förslag i förevarande punkt, som innefattar instämmande i andra kammarens beslut.

Ang. provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.

(Forts.)

Herr Nylander: Att den nu föreliggande frågan om lindring av kommunernas ekonomiska bördor är synnerligen behjärtansvärd men på samma gång mycket svårlöst, därom äro vi alla ense. Alla vilja vi nog ock göra vad göras kan, för att en utjämning av dessa olika tungt tryckande bördor måtte snarast möjligt komma till stånd. Men det är egentligen rörande sättet att nå detta mål som meningarna inom utskottet varit delade.

Den föregående ärade talaren och med honom hans medreservanter anse, att Kungl. Maj:t först bör utreda, på vad sätt genom statens försorg särskilt nödställda kommuner måtte erhålla s. k. provisorisk lindring i sina ekonomiska bördor, och att Kungl. Maj:t sedermera skall låta fortsätta den redan påbörjade mera allsidiga utredningen rörande förslag till utjämning av de kommunala skattebördorna.

Utskottsmajoriten har däremot funnit, att det åsyftade målet vinnes betydligt säkrare och mera tillförlitligt, om de sedan år 1910 arbetande kommunalskattesakkunnige få i lugn och ro fortsätta med sina nu pågående utredningar i detta hänseende. Dessa sakkunnige meddela i redogörelsen för sin verksamhet, att en motiverad framställning rörande de huvudgrunder, som för den kommunala beskattningen kunna ifrågasättas, redan av dem utarbetats, samt att de äro beredda, att inom kort, möjligen vid årets slut taga itu med utredning av frågan om lindring av kommunernas skattetyngd och de spörsmål, som med detta ämne sammanhöra. Enligt kommunalskattesakkunniges egen mening synas vi sålunda ha att rätt snart från dem förvänta förslag till en definitiv lösning av frågan. Det vore, enligt majoritetens mening, onekligen det allra bästa, om frågan på sådant sätt snart kunde i sin helhet nöjaktigt ordnas. Skola nu dessa sakkunnigas arbete avbrytas, och utredning först göras för att söka få till stånd ett provisoriskt understöd åt vissa kommuner, så kommer den stora huvudfrågan att ytterligare undanskjutas till en oviss framtid. Reservanterna och den föregående ärade talaren påstå visserligen, att så ej skulle behöva ske, men kommitterade

Ang. provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.

(Forts.)

förklara med bestämdhet, att en sådan påkallad utredning, som motionären ifrågasatt, skulle, om ej helt förrycka, så dock avsevärt försena det pågående reformarbetet. Jag undrar mycket, om reservanterna själva verkligen vilja vara med om att på detta sätt bidra till ett sådant försenande av frågans definitiva lösning i hela dess omfattning. Den föregående ärade talaren antydde visserligen nu, att han icke ville vara med om ett sådant resultat, men då synes det mig, att han handlat klokast, om han förenat sig med utskottets majoritet.

Se vi närmare på andra kammarens beslut, som av reservanterna förordas, så råder med detta det egendomliga förhållandet att, såsom utskottet påpekar, andra kammaren i själva verket avslagit såväl den i ämnet väckta motionen som ock sitt utskotts hemställan, men antagit ett under överläggningen i andra kammaren framställt yrkande, för vilket förslagsställaren, friherre Palmstierna, anförde en motivering, som synes mig skarpt kritiserat ikull alla förslag om provisorisk utjämning av ifrågavarande skattebördar. Han yttrar, att varken motionären eller andra kammarens tillfälliga utskott framfört en enda ny tanke, icke en enda ny idé, sedan saken senast, år 1912 behandlades. Han varnar på det bestämdaste för att gå den rena penningesubventioneringens väg och framhäver med bestämdhet, att den kommunala självstyrelsen är något dyrbart, som vi böra väl akta. Men, säger han vidare, i den mån staten inskrider och lägger sin hand över dessa förhållanden med penningesubvention, så förlamas denna fria kommunala självstyrelse, och det är ingalunda lämpligt. Det är till en stadigvarande förbättring av kommunalskatteförhållandena vi syfta, och varje undanskjutande av arbetet härpå är någonting, som vi böra vara mycket försiktiga att giva vårt bifall till.

Ja, mina herrar, så underligt det än låter, så var det på grund av detta anförande, som andra kammaren fattade sitt beslut. För mig synes ett sådant yttrande böra leda till ett helt annat resultat än det, vartill andra kammaren kommit; och då den föreliggande frågan enligt mitt förmenande, bäst främjes genom att första kammaren icke nu biträder andra kammarens beslut, ber jag, herr talman, få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Steffen: Herr talman! Om jag förmådde förena mig med den ärade utskottsordföranden i hans nu uttryckta uppfattning om den hos kommunalskattekommitterade i förberedelse varande stora definitiva reformen — att missförhållandena rätt snart skulle kunna hävas — då skulle jag ingalunda ett ögonblick vilja yrka bifall till reservationen. Men den inblick jag förmått skaffa mig i denna fråga, icke minst i den pågående utredningen inom kommunalskattekommitterade, har övertygat mig om att, såsom det också har uttryckts av den förste ärade talaren i debatten, icke blott den ifrågavarande utredningen kom-

mer ännu att taga sin dryga tid, utan att, sedan den fullförts, även själva reformen i dess genomförande kommer att kräva en mycket avsevärd tid.

Ang. provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.

(Forts.)

Det är min övertygelse, att den definitiva reformen icke kan komma i en alltför nära framtid, utan först efter åtskilliga år. Därför har jag även kommit till övertygelsen, att det enda rättfärdiga är att staten ingriper med provisoriska nödhjälpsåtgärder. Det gäller här, enligt reservationen, ingenting annat än att bereda de i den svåraste nöd befintliga kommunerna en rent provisorisk hjälp.

Vi hava i reservationen med styrka betonat, att vi för det första ingalunda vilja på minsta sätt försena eller fördröja kommunalskattekommitterades arbete, och för det andra att vi icke på det minsta sätt vilja föregripa den definitiva reformen på detta område. Det är sålunda alldeles icke vår tanke, att kommunalskattekommitterades arbete skulle behöva, såsom den ärade utskottsordföranden nyss sade, »försenas» eller »avbrytas». Jag tror, att man mycket väl skall kunna finna på någon utväg att verkställa den för den rent provisoriska nödhjälpen alldeles nödvändiga utredningen helt och hållet vid sidan av kommunalskattekommitterades stora arbete — möjligen med anlitande av det material de hava samlat och vilket de i så fall skulle få i uppdrag att ställa till förfogande. Men ingalunda skulle de få i uppdrag att ställa sina egna arbetskrafter till förfogande. Regeringen skulle finna andra arbetskrafter att utföra den ifrågasatta »nödhjälps»-utredningen.

Detta är reservanternas mening. Vi hava också pekat på den möjligheten, att den av oss begärda utredningen skulle försiggå samtidigt inom samtliga rikets län och därigenom kunna betydligt påskyndas. Härigenom skulle den ju ock hänskjutas till de mest sakkunniga myndigheterna i landet på detta område.

Det föreligger inom vårt kommunala beskattningsväsen ganska gamla missförhållanden — missförhållanden som växt, därför att statsmakterna icke kunnat komma sig för att i mera god tid ingripa med den nödvändiga utredningen för att därefter raskt sätta den nödiga definitiva reformen i gång. Man kan med ganska stor sanning säga, att de verkligen i hög grad nödlidande kommunerna lida såsom de göra i detta avseende på grund av en viss senfärdighet å statsmakternas sida. Då kan det enligt min uppfattning näppeligen vara annat än rättfärdigt, att statsmakterna i någon mån draga konsekvenserna av denna sin senfärdighet och göra extra ansträngningar med frångående av en del eljest oryggliga principer, vilka äro fullkomligt på sin plats, när det gäller en definitiva lösning av frågan, men som icke kunna tillämpas, när det gäller blott rent provisoriska åtgärder för den värsta nödens avhjälpande intill den icke alltför nära liggande dagen, då den definitiva hjälpen kommer.

Herr talman! Jag förenar mig med herr von Koch i hans yrkande.

Ang. provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.

(Forts.)

Herr Danström: Herr Steffen uttalade en förmodan, att en utredning för provisorisk lösning av en viss del av kommunalskattefrågan, statshjälp åt särskilt skattetyngda kommuner, skulle kunna ske, utan att pågående arbete för kommunalskattefrågans lösning i dess helhet förrycktes eller försenades. Men det är uppenbart, att genom sådan utredning en försening måste ske, ty det finnes inga andra sakkunniga, åt vilka en utredning för ett provisorium kan överlämnas, än de nu arbetande kommunalskattekommitterade. Att tillsätta en ny kommitté för att verkställa denna särskilda utredning anser jag ogörligt, ty en sådan kommitté skulle icke sitta inne med erforderlig kännedom om förhållandena, vilken genom flerårigt förarbete vunnits, och icke innehava det samlade materiel, som för utredningen nödvändigt erfordras.

Den utredning, som på grund av 1908 års riksdagsskrivelse verkställdes av kommunalskattekommitterade, och som föranledde Kungl. Maj:ts proposition till 1912 års riksdag, tog en tid av över tre år. Kommitterade förklara nu, att detta extra arbete i hög grad fördröjt den stora utredning, som åt dem överlämnats.

Förut framkomna förslag i denna fråga ha gått ut på att genom utredning avgöra, vilka kommuner i landet kunna anses särskilt skattetyngda, och undersöka, om anledningen härtill vore att finna i tyngande uppförfingar för sådana behov, som böra hänföras till statsändamål. Enligt andra kammarens i år på förslag av friherre Palmstierna, fattade beslut och den motivering till detta beslut, som förslagsställaren kan anses ha lämnat, skulle utredningen sträcka sig långt vidare. Man skulle även undersöka, huruvida dyra levnadskostnader m. m. bidra till vissa kommuners ekonomiska nödläge. Jag kan erkänna det berättigade i en sådan synpunkt, om man vill söka ernå en såvitt möjligt rättvis fördelning av statens subvention; men detta invecklar och försvårar problemet i hög grad, ja, gör det enligt mitt förmenande olösligt. Att införa en princip om statsunderstöd åt kommuner i betryckt läge kan i vissa undantagsfall bli nödvändigt. Men detta understödsgivande måste hava sina betänkligheter, även om det blott blir provisoriskt och fördelningen sker efter förut bestämda grunder. Det komme att uppstå en osund tävlan mellan kommunerna om att ernå denna direkta statshjälp, och besvikenhet och klagomål över fördelningen skulle göra sig gällande samt även ofta framföras i riksdagen av de särskilda ortsrepresentanterna.

Den enda möjliga rationella lösningen måste ske dels genom ett jämnt och rättvist utnyttjande av skatteförmågan i de särskilda kommunerna, vilket nu långt ifrån är fallet, dels genom att den tryckande skatteten utjämnas, så att en större del av dessa primärkommuners skattebördor fördelas på större skatteområden, och det stora skatteområdet staten tager sin del av bördan. Denna lösning av frågan torde kommunalskattekommit-

terade vara inne på, och endast genom sådan lösning kan en rättvis utjämning av de kommunala skattebördorna ernås.

Jag vill visst icke förneka, att det i enstaka fall åtminstone kan vara behöfligt och kanske nödvändigt, att staten dessförinnan träder hjälpande emellan, särskilt om den stora skattereforinnan låter vänta på sig. Men härför behövs icke någon ny riksdagskrivelse. På 1908 års riksdags skrivelse har Kungl. Maj:t ännu icke lämnat något tillfredsställande svar. Ty 1912 års regeringsproposition kunde icke anses såsom sådant, och den ledde därför icke till något riksdagens beslut. I det svar herr statsrådet och chefen för finansdepartementet i går avgav på en i andra kammaren framställd interpellation, huruvida en kungl. proposition med förslag till kommunalskattereform kunde vara att motse under de närmaste två åren, framhölls bland annat, att det nog vore ofrånkomligt att med statsbidrag bispringa kommuner, som vore över hövan skattetyngda. Man borde därför kunna förvänta ett klaggörande initiativ från regeringshåll i denna angelägenhet. I så fall komme säkerligen utsikterna till en provisorisk lösning, om en sådan befinnes nödig i avvaktan på den stora kommunalskattereformen, att bliva de allra bästa.

Ang. provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.

(Forts.)

Ett bifall till det av andra kammaren godkända skrivelseförslaget skulle däremot enligt mitt förmenande föra frågan om en provisorisk lösning in i en återvändsgränd. Det skrivelseförslag som andra kammaren för sin del antagit, utgör en naken kläm utan någon motivering. Visserligen har denna kammare nyss förut i dag beslutit en sådan skrivelse, men detta får väl icke bliva någon vana. Den skrivelse, som av andra kammaren bifallits, erfordrar tydligen en motivering; men någon sådan finnes alls icke. Andra kammarens utskotts motivering har ganska grundligt överkorsats av den, som i en hastig vändning gav form åt andra kammarens beslut, och den motivering, som förslagsställaren själv i sitt yttrande i kammaren framförde, och vari han ställde i utsikt bland annat en årlig utgift för staten av icke blygsamma 600,000 kronor till hjälp åt särskilt skattetyngda och nödställda socknar, utan »betydande miljonbelopp» — den motiveringen ha nästan alla i andra kammaren, som yrkat bifall till klämmen, tagit avstånd ifrån. Finnes det då någon möjlighet för denna kammare att gå med på ett sådant skrivelseförslag, som svävar helt och hållet i luften, och varom meningarna hos dem, som deltagit i beslutet, äro så skiftande och motsatta?

På dessa grunder, herr talman, yrkar jag bifall till denna kammares andra tillfälliga utskotts hemställan i ärendet.

Herr Swartz: Det vore egentligen ganska onödigt att här vidare yttra sig i frågan, ty de skäl som tala för bifall till utskottets förslag, äro redan utförligt framförda. Jag vill emellertid endast göra en kort sammanfattning av huru jag ser saken.

Det förvånar mig icke alls, att reservanterna anse, att

Ang. provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.

(Forts.)

det vore mycket önskligt, om något kunde göras och göras så snart som möjligt för en del nödställda kommuner, och jag ber att få försäkra dem, att de äro ingalunda ensamma om den uppfattningen. Jag ber åtminstone för min del få ansluta mig till densamma. Men jag skiljer mig alldeles i avseende på sättet för åstadkommande av detta önskemål från vad reservanterna sagt. Reservanterna hava framhållit både i reservationen och det har uttalats ännu tydligare av två av de ärade herrar som här personligen och muntligen framfört sin åsikt, att man bör få en utredning om provisorisk nödhjälp åt särskilt nödställda kommuner, alldeles vid sidan om och fullkomligt oberoende av det utredningsarbete, som försiggår på den kommunala beskattningens område. Då ber jag för min del få säga, med den lilla erfarenhet jag har om arbetet på det området och om det nödvändiga sättet att planlägga och fullfölja sådant arbete, att det är såvitt jag begriper omöjligt. Man kan icke uppdraga det åt andra personer, än sådana som äro inne i den av reservanterna själva såsom mycket svår erkända frågan, att börja med en utredning, som har med den saken att skaffa. Jo, visst kan man göra det, men huru blir det? Resultatet kan omöjligen bliva tillfredsställande. Det kan icke gå för sig att lämna åt de särskilda länsstyrelserna, såsom reservanterna tänkt sig, att leta upp vilka nödställda kommuner finnas i varje län och föreslå de åtgärder som för dessa kommuner skulle vara behöfliga. Ja, naturligtvis går det för sig, men vad blir det för ordning i det? Det bleve ytterligt slumpvis, och det bleve kanske 24 olika riktlinjer inom landet, som komme att göra sig gällande. Även om anordningarna i detta avseende skola vara provisoriska, får man i alla fall söka att hava någon röd tråd, som genomgår det hela. Detta kan icke ske med mindre än att utredningen samlas i en hand och i en sakkunnig hand, och denna sakkunniga hand är att finna hos kommunalskattekommitterade. Giver man saken i deras hand är det emellertid klart, att man därigenom fördröjer den ytterst viktiga utredningen i den stora, grundläggande kommunalskattereformfrågan, och utan att man får grunden för beskattningen inom kommunerna lagd på ett rättvist och lämpligt sätt, kan man omöjligen åstadkomma en rättvis avvägning av bördorna mellan de olika kommunerna. Jag kan således icke finna annat än, vill man komma till ett tillfredsställande resultat på detta område, och det vill man ju litet var, bör man icke såsom tyvärr förut skett i avseende på kommunalskattearbetet genom att kasta in nya element och genom att giva kommitterade nya uppdrag, innan de hunnit fullgöra det stora arbete, som förut är dem anförtrott, försena eller förrycka arbetet och därigenom ytterligare öka den senfärdighet, som en ärad reservant nyss talade om. Jag ber dock att med avseende å denna senfärdighet få säga att, med hänsyn till en så stor och genomgripande reform, som den förevarande på kommunalskatteområdet, jag

icke tror, att man med fog kan beskylla kommitterade för någon särskild senfärdighet, i all synnerhet om man tager hänsyn till, att arbetet under tiden fördröjts genom det uppdrag, som ledde till 1912 års kungl. proposition om provisorisk hjälp åt en del kommuner, vilken ju icke resulterade i något riksdagens beslut; och jag måste säga till min personliga tillfredsställelse, att i någon mån åtminstone en av de ärade reservanterna tyckes numera erkänna, att det var rätt gjort från riksdagens sida, att det icke då ledde till något beslut. Jag är tämligen övertygad att om man försöker på det sätt, som reservanterna här föreslagit, åstadkomma en utredning angående tillfällig nödhjälp åt kommuner, såsom andra kammaren på en motivering, som icke synes i papperen, men som nyss lästes upp och, som, jag måste erkänna det, syntes mig vara tämligen lösligt eller åtminstone svävande angiven, jag är övertygad om, säger jag, att, om man skulle gå med på en sådan, kommer det för det första att fördröja den stora kommunalskattereformen och därjämte med all sannolikhet icke leda till ett med avseende på det närmast angivna syftet tillfredsställande resultat. Man måste ju komma ihåg, att meningen är att undersöka, i vilken mån och i vilka hänseenden den ena eller den andra av landets kommuner kan anses vara särskilt nödställd. Vi hava bortåt 2,500 kommuner. Det är visserligen sant, att en hel del av dessa måste från början uteslutas, men det återstår i alla fall en stor massa kommuner, huru många är omöjligt att säga, men det är en betydande mängd, som måste individuellt undersökas, för att man skall kunna se, huruvida på dem uttrycket *särskilt nödställda* kan passa in. Jag hemställer till vem som helst, som har litet praktisk insikt i dessa saker, huruvida det icke komme att taga mycket lång tid i anspråk och dessutom huruvida det verkligen kan komma att leda till annat säkert resultat än att fördröja det slutliga framläggandet av den grundläggande stora kommunalskattereformen. Då jag för min del icke vill vara med om en åtgärd, som kan fördröja denna stora efterlängtade reform på kommunalskatteområdet, ber jag att få förena mig med utskottet i dess avslagsyrkande på det ifrågasatta skrivelseförslaget.

Herr Steffen: Herr talman! Jag kan icke förena mig med den sista ärade talaren i hans uppfattning, att kommunalskattekommitterade skulle vara de enda sakkunniga här i landet med avseende på förevarande fråga. Detta är på intet sätt något förklenande av kommunalskattekommitterades sakkunskap och skicklighet för sitt särskilda uppdrag. Men jag ber den ärade talaren observera, att den utredning, som reservationen föreslår, är av totalt annan art än den utredning, som kommunalskattekommitterade ha fått till sig hänskjuten.

Det erfordras visserligen stor sakkunskap för den utredning som reservanterna önska, men ingalunda av den mycket speciella

Ang. provisorisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor.
(Forts.)

Ang. provisori-
risk lindring
av kommuner-
nas ekonomi-
ska bördor.

(Forts.)

och djupgående art som kommunalskattekommitterade måste besitta för sitt stora och helt annorlunda beskaffade uppdrag. Det kan icke vara till gagn för den nu försiggående diskussionen att sammanblanda de två spörsmålen, kommunalskattekommitterades uppdrag och det uppdrag i utredningsavseende, som reservanterna föreslagit. I det senare fallet gäller det blott att förbereda ett *provisoriskt nödhjälpsarbete*. I det förra fallet är fråga om en *djupgående reform* av vårt skatteväsen. Det finnes emellan dessa uppdrag en påtaglig skillnad; och jag tror, att det existerar många i kommunalskattesaker synnerligen sakkunniga personer i vårt land, åt vilka kunde anförtros utförandet av den utav oss ifrågasatta utredningen.

Jag ber vidare få nämna, att det ingalunda varit min avsikt att på minsta sätt beskylla kommunalskattekommitterade för »senfärdighet». Jag har talat om, att statsmakterna hava varit senfärdiga med att överhuvud sätta i gång denna mycket trängande utredning såsom en förberedelse för en mycket nödvändig reform.

Herr Danström och även herr Swartz syntes hava den uppfattningen att, om kammaren skulle gå med på reservationen, skulle skrivelseförslaget, som då beslöttes av riksdagen, sväva i luften. Varför? Jo, därför att andra kammarens skrivelseförslag icke har någon tydlig motivering. Jag ber dock att med all blygsamhet få hänvisa på motiveringen till vår reservation. Den synes mig vara allt som i detta fall kan begäras. Och jag vågar påstå detta så mycket hellre, som jag *icke* själv är författaren till densamma.

Herr Olsson, Oscar: Jag har icke stor erfarenhet på det kommunala området, men jag skall ändå taga mig friheten yttra några ord. Jag skulle då vilja påminna om, att vi sitta här och diskutera de fattigaste människors förhållanden i våra fattigaste kommuner. Det är för mig en kontrast, som verkar synnerligen beklämmande, att jag och alla med mig här sitta mätta och belåtna i den goda situationen, att även om vi nödgas betala 20 à 25 % av våra inkomster i skatt till kommunen, skulle vi icke bliva utfattiga på den historien. När jag tänker på detta elände, denna nöd som finnes i dessa små fattiga kommuner bland det fattiga folket, så är det en synpunkt, som jag tror att man får taga hänsyn till.

Vid förra årets riksdag var ungefär samma sak på tal i annat sammanhang, och det rörde sig också då om kommunalskattekommitténs arbete och möjligheten av dess försenande. Jag får säga att, när jag tager hänsyn till vad det är för det fattiga folket det gäller, kan jag icke hjälpa, att jag icke är så värst känslig för om det skulle vara omöjligt att fullkomligt tillfredsställande lösa denna nödhjälpsfråga. Blir det icke fullt tillfredsställande, får man vara nöjd ändå, även om en och annan kommun, som icke är i behov, av en slump skulle få hjälp. Och

skulle någon kommun som behöver hjälp, bli utan, så kan ingen människa hjälpa det heller. Det är icke det värsta, som kan hända i detta fall. Den första ärade talaren påpekade, vad som är det värsta, och det är den avfolkning från landsbygden till förmån icke bara för städerna utan även för Amerika, som på grund av denna nöd, detta elände i kommunerna måste bliva en nödvändig följd. Nu skulle man kunna draga den slutsatsen av utskottsordförandens och herr Danströms resonemang i fråga om avfolkningen, att den kan vara ledsam nog, men att det icke bör betyda så mycket, om den pågår under de närmaste åren; det blir i alla fall icke så många år. Jag kan icke alls förstå detta resonemang. Jag anser, att för detta nödtillstånd, i vilket dessa kommuner befinna sig, måste något göras och det så snart som möjligt, ty det är alldeles nödvändigt att här se på landets bästa.

Ang. provisorisk ändring av kommunernas ekonomiska bördor.

(Forts.)

Herr Steffen har redan påpekat, att det måtte finnas andra män med sakkunskap i dessa frågor än kommunalskattekommitterade, så att dessa icke behöfde försinkas i sitt arbete. Jag skulle också tro, att så är förhållandet. Jag erkänner visserligen, att de skäl som anförts mot reservanternas förslag äro starka, men icke så starka, att de behöva hämma den efter mitt förmenande absolut nödvändiga nödhjälpen, allra minst i denna nödens och eländets tid, för de fattigaste människorna i vårt land.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

Herr von Koch: Jag ber att få taga fasta på det intresse, som herr Swartz lade i dagen då han sade, att här nog behöver göras något och detta så snart som möjligt. Jag trodde, att då han gjorde detta uttalande han också möjligen skulle framkommit med något förslag till frågans lösning och huru den skulle lämpligen kunna beredas och ordnas, men det gjorde han icke, och i år liksom år 1912 har hans uttalande varit negativt. Det hade dock varit ganska intressant att få höra av herr Swartz, huru denna fråga skulle kunna lösas något hastigare än på det sätt som han, såvitt jag förstod honom, ansåg vara det lämpligaste, nämligen genom att avvakta kommunalskattekommitténs förslag. I motsats till vad någon talare här har yttrat, tror jag, att detta är en praktisk fråga och därför bör erhålla en snar lösning, en fråga, som icke är av den invecklade beskaffenhet som särskilt herr Swartz förmenade. Och om man verkligen vill saken, har jag svårt föreställa mig, att man icke skulle kunna utfinna ett verksamt medel att nå densamma.

Överläggningen förklarades härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att beträffande förevarande utlåtande yrkats, dels att utskottets hemställan skulle bifallas, dels ock att kammaren med avslag å utskottets hemställan skulle antaga det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet fogade reservationen.

Härefter gjorde herr talmannen propositioner enligt dessa yrkan-

Ang. provisoirisk lindring av kommunernas ekonomiska bördor. (Forts.) den och förklarade sig anse propositionen på bifall till vad utskottet hemställt vara med övervägande ja besvarad.

Votering begärdes, i anledning varav uppsattes, justerades och anslogs en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första kammarens andra tillfälliga utskott hemställt i sitt utlåtande nr 16, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, avslår kammaren utskottets hemställan och antager det förslag, som innefattas i den vid utlåtandet fogade reservation.

Vid slutet av den häröver anställda omröstningen befunnes rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 73;

Nej — 22.

Vid förnyad föredragning av första kammarens första tillfälliga utskotts den 19 och 20 innevarande maj bordlagda utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning och förslag rörande omorganisation av rikets sjömanshus, biföll kammaren vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.

Föredrogs ånyo första kammarens första tillfälliga utskotts den 19 och 20 innevarande månad bordlagda utlåtande nr 17, i anledning av väckt motion om skrivelse till Kungl. Maj:t angående inrättande av ett statens tryckeri.

I en inom andra kammaren avgiven och till dess femte tillfälliga utskott hänvisad motion nr 162 hade herr *Ingvarson* m. fl. hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande inrättande av ett statens tryckeri för utförande av i första rummet statens eget tryck samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Andra kammarens utskott hade i avgivet utlåtande hemställt, att andra kammaren för sin del måtte besluta, det riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huru kostnaderna för statens tryck måtte kunna nedbringas genom inrättande av en statens tryckeriexpedition, ett statstryckeri av lämplig omfattning eller andra anordningar, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Andra kammaren hade bifallit sitt utskotts hemställan, varefter ärendet överlämnats till första kammaren, som hänvisat detsamma för förberedande behandling av sitt första tillfälliga utskott, vilket i nu föredragna utlåtande på anförda skäl hemställt, att första kammaren, med biträdande av andra kammarens i ärendet fattade beslut, måtte för sin del besluta, det riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte låta utreda, huru kostnaderna för statens tryck måtte kunna nedbringas genom inrättande av en statens tryckeriexpedition, ett statstryckeri av lämplig omfattning eller andra anordningar, samt för riksdagen framlägga de förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda.

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.

(Forts.)

Reservation hade avgivits av herrar *Sandler* och *Oscar Olsson* mot viss del av utskottets motivering.

Herr *Cavalli*: Uti en inom andra kammaren väckt motion har ifrågasatts inrättandet av ett statstryckeri för att dy-medelst nedbringa statens betydliga tryckningskostnader. Detta förslag har inom andra kammaren i så måtto vunnit bifall, att kammaren beslutat att hos Kungl. Maj:t begära utredning om »inrättande av en statens tryckeriexpedition, ett statstryckeri av lämplig omfattning eller andra anordningar» för vinnande av det åsyftade ändamålet, och första kammarens tillfälliga utskott, till vilket frågan överlämnats, har helt instämt med andra kammarens beslut, d. v. s. tillstyrkt första kammaren att godkänna andra kammarens beslut.

Frågan sönderfaller egentligen i två delar, frågan om inrättande av en tryckeriexpedition eller av ett statstryckeri. Jag skall med kammarens tillåtelse först upptaga frågan om inrättandet av en statens tryckeriexpedition. I det avseendet finnes det ju skäl som tala för inrättande av en sådan tryckeriexpedition, ty kostnaderna för statstrycket stiga, kan jag gärna säga, till häpnadsväckande belopp. Men jag erinrar därom, att denna fråga helt nyligen varit före i riksdagen, i det att Kungl. Maj:t till 1913 års riksdag avlät en proposition i ämnet, vilken emellertid icke vann understöd av det utskott, till vilket den remitterats samt icke heller bifölls av riksdagen; den avslogs av båda kamrarna. Frågan har alltså helt nyligen prövats och man kan väl antaga att Kungl. Maj:t — och jag vågar påstå att regeringen har mera skyldighet att tänka på denna sak än riksdagen — att Kungl. Maj:t, säger jag, fortfarande skall hava sin uppmärksamhet fäst på frågan, och detta mitt antagande vinner stöd om jag erinrar kammaren därom att, då riksdagen besvarade den kungl. propositionen med tillkännagivande att riksdagen icke kunde biträda densamma, riksdagen jämväl uttryckligen anhöll, att Kungl. Maj:t ville åt denna viktiga fråga ägna sin uppmärksamhet, och detta skedde icke längre tid tillbaka än den 1 juni 1913. Riksdagen svarade då, att riksdagen, vid det förhållande att ärendet icke vore tillräckligt utrett, funne erfor-

Ang. inrättan-
de av ett sta-
tens tryckeri.
(Forts.)

derligt att Kungl. Maj:t åstadkomme en närmare utredning. Alltså, riksdagen har begärt detta för två år sedan, och en gammal god sed, som jag tror att riksdagen respekterar, är den, att man icke bör upprepa en begäran, som man en gång gjort, förrän man fått svar. Det enda undantaget skulle väl vara, om någon synnerligen lång tid förflutit utan att svar erhållits, och det kan man väl icke säga vara förhållandet i detta fall. Jag vill dessutom tillägga en sak, att om vi hade en ministär, som man kunde misstänka för en viss lojhet i detta hänseende, skulle det kunna anses vara något fog härför. Men jag har icke under denna riksdag hört några klagomål i den vägen, klagomål ha visserligen försports, men de hava gått i motsatt riktning, att vi fått från Kungl. Maj:t emottaga alltför många propositioner.

Om jag så går över till den andra frågan, är den ju rätt mycket allvarligare, vidlyftigare och jag kan utan tvekan tillägga även farligare. Jag må säga, att när jag läste det utskottsbetänkande, som nu föreligger, i den del, till vilken jag nu övergår — frågan om ett statstryckeri — samt utskottets tillstyrkan, fann jag huru fort tiden löper. Det är icke så länge sedan det fanns en maxim, som ansågs god och riktig, och det var »in dubio non est agendum», men sedan jag läst utskottets betänkande har jag fått veta, att det icke längre heter på det viset, utan nu heter det: i tvivelaktiga fall skall du handla. Utskottet förklarar nämligen i denna del, att utskottet beträffande statstryckeri ställer sig synnerligen tveksamt och att utskottet finner de skäl som anförts av de i ärendet hörda myndigheterna emot förslaget, märk *emot* förslaget, synnerligen vägende. Utskottet säger nämligen: »Helt visst skulle enligt utskottets åsikt upprättandet av ett statens tryckeri i den omfattning motionärerna avsett bliva en för svenska staten föga vinstgivande affär», och vidare att »motionärernas förslag, därest det skulle genomföras, utan tvivel komme att stöta på avsevärda praktiska svårigheter», och slutligen gör utskottet följande konklusion: »en klok försiktighet torde emellertid bjuda att icke sådana företag igångsättas, beträffande vilkas vinstavkastning så starka tvivelsmål framförts som i fråga om nu förevarande förslag.» Man skulle således kunnat tro, att konklusionen skulle blivit att utskottet avstyrkte förslaget. Men det är så långt därifrån, att utskottet i stället helt tillstyrker detsamma, och skälet, såvitt jag förstår, är det att utskottet finner att frågan i hela dess vidd bör utan dröjsmål underkastas Kungl. Maj:ts prövning, och därför vore det nödigt att riksdagen redan nu fattade ett positivt beslut, men »med hänsyn», säger utskottet, »till den långt framskridna riksdagstiden torde detta ej vara möjligt, därest första kammaren skulle fatta ett från andra kammaren i någon del avvikande beslut», och »under sådana omständigheter», fortsätter utskottet, »har utskottet icke velat motsätta sig att riksdagen nu avlåter skrivelse i ärendet av det innehåll andra kammaren för sin del ansett lämpligt».

Ja, mina herrar, jag vill verkligen icke säga något ovänligt eller vanvördigt mot utskottet och dess högt ärade ordförande, men ingen av utskottets ledamöter kan vara tveksam om vilken replik man skulle vilja bestå ett sådant förslag som detta. Här finnas i riksdagen eller åtminstone har det funnits förr de, som ansett att de tillfälliga utskotten och deras betänkanden vore saker, som man kunde taga tämligen lätt. Jag har för min del alltid under min riksdagstid, i den mån jag kunnat och funnit lämpligt, bekämpat den uppfattningen. De tillfälliga utskottens betänkanden äro — jag ber herrarna om ursäkt, om en eller annan av kammarens ledamöter anser det som en paradox — men jag säger likväl att de tillfälliga utskottens betänkanden äro understundom långt viktigare än de som komma från de ständiga utskotten, och jag skall be att få andraga skälen härför. De förslag, som komma från de ständiga utskotten, äro förslag, som utretts och grundligen utretts och som komma fram i färdigt skick och där riksdagen har att fatta beslut i konkreta fall, och nästan undantagslöst föreligger all den utredning, som är behöflig för att man skall kunna bilda sig en objektiv mening i saken. Vad har man i detta avseende, när det gäller de tillfälliga utskotten? Detta är icke något klander mot de tillfälliga utskotten, endast ett konstaterande av fakta. I regel föreligger en abstrakt princip, i avseende å vilken det tillfälliga utskottet inbjuder sin kammare att fatta ett principbeslut, som är bindande för framtiden. Ty man behöver sannerligen icke stödja sig på någon längre riksdags- erfarenhet för att veta att, när det sedan inkommer förslag, grundat på en riksdagsskrivelse såsom följd av ett tillfälligt utskotts utlåtande, anses riksdagen vara bunden.

På grund av vad jag nu anfört tillåter jag mig att till kammaren ställa den vädjan, om kammaren verkligen anser att det kan vara lämpligt att giva sig in på denna fråga, vilken på det sätt, för vilket jag tillåtit mig lämna en opartisk, ur utskottets eget betänkande hämtad redogörelse, blivit tillstyrkt av utskottet. Och om vi gå över till den ekonomiska sidan av saken, har utskottet själv förklarat den vara vansklig. Jag känner icke förhållandena i alla länder, men jag känner dem rätt väl i ett land, där man har statstryckeri; denna stat är visserligen betydligt större än Sverige, men där kostar detta statstryckeri miljoner. Jag tillåter mig därför att till kammaren ännu en gång ställa den vädjan, huruvida det verkligen kan vara klokt att nu gå med på ett sådant förslag och på en sådan motivering, då alls ingenting skulle förloras genom ett uppskov.

Jag anhåller om proposition på avslag å det nu föredragna utskottsbetänkandet, och å den i ämnet väckta motionen.

Herr Hammar skjöld: I avseende på den första delen av den föregående ärade talarens anförande nämligen vad som

Ang. inrättan-
de av ett sta-
tens tryckeri.
(Forts.)

Ang. inrättan-
de av ett sta-
tens tryckeri.
(Forts.)

rör inrättande av en statens tryckeriexpedition gick hans bevisning ut på att försöka övertyga kammaren att då man en gång skrivit till Kungl. Maj:t, borde man vänta, med en sådan här skrivelse tills man fått svar. Därom är jag också ense med honom men enligt mitt förmenande har riksdagen redan en gång fått svar, ty 1913 emottog riksdagen en kungl. proposition om inrättande av en statens tryckeriexpedition. Den blev avslagen icke därför att riksdagen icke ville ha en sådan tryckeriexpedition utan av skäl som här finnas anförda. Det heter: »Riksdagen uttalade visserligen, att den fann det synnerligen önskvärt, om en sådan tryckeriexpedition som den föreslagna kunde komma till stånd, men ansåg förslaget, särskilt vad lokalfrågan angick, otillräckligt utrett.» Nu kan man ju säga, att ett sådant svar från riksdagens sida ej innebär annat än att man väntade, att Kungl. Maj:t utan vidare påtryckning skulle komma in med en fullständigare utredning i frågan. Men jag vet icke, om det kan vara så opassande av riksdagen, om den finner en ekonomisk fråga som denna vara av särskilt stor betydelse, att riksdagen då påminner Kungl. Maj:t, att det nog vore bra att få ett nytt och mera utarbetat förslag.

När jag sedan kommer till den andra delen av frågan nämligen angående ett statstryckeri, framgår med all önskvärd tydlighet av utskottets motivering, att utskottet alldeles icke vill vara med om ett sådant i den form motionen innehåller, eller ett stort statstryckeri som skulle hava snart sagt allt statstryck, och att utskottet ställer sig tveksamt även till varje slags lösning av frågan som ginge ut på inrättande av ett statstryckeri i någon form. Jag skall så gärna erkänna, att herr Cavalli har rätt uti — fast han icke använde det uttrycket, men det var väl dock hans mening — att motiveringen och klämman icke alls stå i rätt förhållande till varandra. Det är fullkomligt riktigt och därom har utskottet ock varit fullt medvetet. Men utskottet har, såsom det påpekar, ansett att här föreligger ett tillfälle, där staten både kan och bör göra besparingar. Om nu kammaren avslår utskottets hemställan, blir det ingen skrivelse av till Kungl. Maj:t och då blir det alltså ännu ett års uppskov med utredningen och staten får under ännu ett år betala onödigt stora tryckningskostnader. Jag anser och utskottet har ansett, att när det i så tydliga ordalag, som här äro angivna i motiveringen, garderat sig mot varje misstanke att utskottet skulle vilja vara med om inrättande av ett statstryckeri, borde det icke kunna råda någon tvekan om att utskottet gått med på andra kammarens kläm uteslutande för att man skulle kunna komma till något resultat. Och utskottet säger: »Spörsmålets allsidiga utredning torde för övrigt icke ogynnsamt påverkas därigenom, att frågan om inrättandet av ett statstryckeri i lämplig omfattning jämväl föreligger till övervägande.» Jag föreställer mig att, om det blir en skrivelse till Kungl. Maj:t, kommer väl den att upptaga icke endast vad andra kammaren, — som för övrigt också

ställt sig mycket tveksam i detta avseendet — skrivit utan också vad första kammarens utskott skrivit i sin motivering, och då bör man väl kunna tilltro Kungl. Maj:t förmågan att tolka skrivelsen på ett sådant sätt att Kungl. Maj:t får fullt klart för sig, att första kammarens utskott icke velat ha något statstryckeri utan endast gått med på andra kammarens kläm för att komma till ett resultat i avseende å åstadkommandet av en statens tryckeriexpedition. Jag anhåller därför att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
(Forts.)

Herr Eklund, Oskar: Då jag såsom mångårig boktryckare har någon liten erfarenhet beträffande tryckeridrift, tager jag mig friheten att yttra några ord.

Jag vill förutskicka den anmärkningen, att jag icke har statstryck i sådan omfattning, att det ekonomiskt spelar någon vidare roll vare sig jag har det eller icke har det; det är egentligen litet riksdagstryck jag har på min officin och det har jag huvudsakligen såsom en honnörssak så att säga. Därför att jag är riksdagsman har det roat mig att även verkställa litet riksdagstryck. Jag anser mig sålunda kunna fullt objektivt yttra mig i föreliggande fråga. Jag tillåter mig då att i anledning av den siste ärade talarens anförande säga för det första, att riksdagen väl, för att kunna giva sin anslutning till projektet att staten skulle driva tryckeriverksamhet, borde vara fullt övertygad om lämpligheten härav samt tro på att densamma verkligen skulle bliva till fördel för staten. Att på sådana skäl, som de vilka anförts av den ärade utskottsordföranden och som återfinnas i utskottsbetänkandet, gå med på en utredning i ärendet, vore sannerligen minst sagt mindre lämpligt. För det andra vill jag säga, att då utskottet — vad dess ordförande nyss särskilt understrukit — talar om, att det skulle vara ett tryckeri i »lämplig» storlek, kan man väl näppeligen få en annan uppfattning än att det bör vara ett tryckeri av den beskaffenhet, att det verkligen kan utföra statstryck till större omfattning. Vad skulle det vara för mening i att staten inrättade ett litet obetydligt tryckeri, som icke skulle kunna utföra mera än kanske en bråkdel av det tryck, som staten behöver? Därmed löstes varken ekonomi frågan eller gjordes staten oberoende av de enskildas tryckerier. För att utföra exempelvis riksdagstrycket enbart kräves sannerligen ett mycket stort tryckeri. Icke ens det största tryckeri vi ha här i Stockholm och som för övrigt är nordens största tryckeri, tror jag vore mäktigt att ensamt utföra riksdagstrycket så snabbt som nu sker, om det icke skulle fullständigt lägga om driften så att det under riksdagstiden anordnades helt och hållet för riksdagens skull. Om man således skall inrätta ett tryckeri, som skulle vara lämpligt ur statens synpunkt, måste det ju ovillkorligen ha en betydande omfattning. Det bleve en anläggningskostnad på flera miljoner. Ej nog med att man finge skaffa in

Ang. inrättan-
de av ett sta-
tens tryckeri.
(Forts.)

dyrbar materiel från utlandet, man måste också uppföra dyrbara byggnader för ändamålet. Inom parentes vill jag nämna, vad för resten alla här i kammaren torde veta, att all tryckeri-materiel — åtminstone i vad det gäller den maskinella avdelningen — icke tillverkas i Sverige. Vi hava inom vårt land icke någon tillverkning på det området. Även boktryckstilar måste huvudsakligen importeras. Visserligen hava vi inom Sverige en sådan tillverkning men i ringa skala. Vad skulle nu följden bliva, om staten inrättade ett statstryckeri? Jo, att utländska tillverkare liksom deras agenter skulle få betydande förtjänst på leveransen av materiel, under det att de boktryckerier, som inrättats för statstryck i större omfattning, skulle åsamkas betydande förluster. Materialier, som nu användas exempelvis till tryckning av riksdagens revisorers berättelse till statsverkspropositionen m. m. kunna näppeligen användas för andra ändamål, åtminstone ej i större utsträckning. Inrättandet av ett statstryckeri skulle således spoliera värden för enskilda boktryckare till betydande belopp. Motionärerna säga, att statstrycket nu skulle belöpa sig till nära 2 miljoner. Det låter ju ofantligt mycket detta och jag undrar sannerligen icke på, att mången kan tycka, att det nog borde vidtagas åtgärder för att något nedbringa denna stora utgiftspost. Men jag vill fästa uppmärksamheten på att allt detta — om det nu belöper sig till så högt belopp och jag har ingen anledning att tvivla därpå — går icke till boktryckaren enbart. Papperet kostar sannerligen ej litet. Vad blanketter och sådant tryck vidkommer är ju papperet det dyraste, själva tryckningskostnaden spelar här i regel mindre roll. Är det fråga om stora upplagor är tryckningen den mindre och papperet den väsentligaste utgiftsposten. Den saken avhjälpes icke genom ett statstryckeri. Vidare kostar bokbinderiarbetet. En så enkel sak som ett utskottsutlåtande måste bli föremål för bokbindarens behandling. Då det gäller sådana trycksaker som skola inbindas blir bokbinderiarbetet kanske lika dyrt som, och mången gång dyrare än själva tryckningskostnaden. Man får således icke tänka sig att hela den omnämnda summan går till boktryckeriet. Vill staten icke utgiva något av de två miljonerna, vore uppenbarligen icke nog med att anlägga ett statstryckeri, utan man skulle också nödgas inrätta ett statsbokbinderi och pappersbruk. Men för att kunna utföra allt tryck kräves även litografisk avdelning och kemigrafisk anstalt.

Det har mot tanken på ett statstryckeri invänt, att det skulle vara svårt att jämnt fördela arbetet under året. Och det är en invändning, som jag anser vara mycket befogad, såvida icke statstryckeriet skulle taga beställningar från allmänheten. Detta senare har väl emellertid ingen tänkt sig, utan tryckeriet skulle väl arrangeras uteslutande för statens behov. Mot nämnda invändning säger man nu, att under riksdagstiden skulle tryckeriet utföra riksdagstryck, men efter riksdagens slut tabelltryck, blankettryck, och annat för ämbetsverken avsett tryck. Häremot

invänder jag, att jag anser det icke möjligt att så ordna tryckeridriften. Ett stort tryckeri, rationellt skött, måste specialisera sina tillverkningar på särskilda avdelningar, för boktryck, tabelltryck, tidningstryck och blankettryck. För blankettryck behövs huvudsakligen tryckare, för boktryck huvudsakligen sät-
 tare. Men även sättarna äro olika utbildade inom sitt fack. Det är ej sagt att man med fördel kan taga en textsättare, om än aldrig så skicklig som sådan, att utföra tabelltryck och vice versa. Ej heller lämpar sig att låta vilken sättare som helst övergå från tabell- och blankettsättning till textsättning. Jag menar alltså, att det kommer att vålla svårigheter att jämnt fördela arbetet på året; och kan man göra det i någon mån, så komma lokaler och materialier att stå obegagnade under långa tider.

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.
 (Forts.)

Vad kostnaden beträffar, några ord. Det är uppenbart, att ett statstryckeri måste vara förlagt i Stockholm. Nu äro arbetstarrifferna högre i Stockholm än på de flesta håll i landsorten. Av statstrycket utföres för närvarande omkring 25 å 30 % i landsorten; alltså för billigare kostnad, än vad det f. n. kan utföras för i Stockholm. När det blir ett statstryckeri, skulle naturligtvis även det nu i landsorten utförda statstrycket flyttas till nämnda tryckeri med den givna påföljd att det bleve dyrare. Detta är en synpunkt, som med stor skärpa framhållits av arbetarnas fackförening, typografförbundet, som ju givetvis bör anses besitta stora fackinsikter i kostnadsfrågan. Förbundet säger uttryckligen, att det är en orimlighet att tänka sig, att arbetet blir billigare utfört i Stockholm, ifall det inrättas ett statstryckeri, än vad det kan utföras för i landsorten. Och meningen vore ju också, enligt motionärernas tanke, att kommunerna skulle verkställa sitt tryck på statstryckeriet.

Nu säger man, att det blott är fråga om en utredning och att en sådan icke binder i något avseende. Det har emellertid av herr Cavalli framhållits, att ett bifall till utskottets förslag kan anses innebära ett principuttalande. Det förefaller mig, som om åtminstone denna kammare icke skulle vara så särskilt benägen att giva sig in på utredningar utan att ha mycket goda skäl för verkställande av en sådan. För övrigt föreligga utredningar i andra länder. I Norge t. ex. har en dylik nyligen gjorts med negativt resultat. Man kom där till det resultatet, att det icke skulle vara lämpligt att inrätta ett statstryckeri och att det icke skulle bliva ekonomiskt fördelaktigt.

Slutligen vill jag säga, att jag naturligtvis anser det mycket befogat, att staten vidtager alla tänkbara åtgärder för att få sina tryckningskostnader så billiga som möjligt, och jag har icke alls något emot, utan anser det t. o. m. mycket lämpligt, att staten söker genom inrättande av en tryckeriexpedition eller på annat sätt få medverkan av fackkunskapen vid bedömande av dessa saker. Men jag tror icke, att rätta vägen är att inrätta ett statstryckeri.

Det skulle vara mycket mer att tillägga i denna fråga,

Ang. inrättan- men jag vill icke längre upptaga kammarens tid, utan tillåter
de av ett sta- mig nu för min del instämma i herr Cavallis yrkande.
tens tryckeri.

(Forts.)

Herr D a n s t r ö m: Då utskottets ärade ordförande redan tagit avstånd från frågan om anläggande av ett statstryckeri även i mindre skala samt förklarar, att yrkandet om en utredning härom kommit med i utskottets kläm endast därför, att denna skulle bliva lika lydande med andra kammarens beslut, behöver jag icke yttra mig om denna del av utskottets hemställan, i all synnerhet, som den närmast föregående talaren ingående kritiserat förslaget om ett statstryckeri. Men i fråga om en påtänkt statens tryckeriexpedition anhallar jag få säga några ord.

Säkerligen skulle en sådan institution bliva ett nytt statens ämbetsverk, som efter hand komme att medföra ganska betydande kostnader. Och jag betvivlar, att den förtjänst, staten skulle kunna bereda sig genom att med en sådan expeditions tillhjälp söka bringa ned prisen på sitt tryck, komme att motsvara ens kostnaderna för detta nya ämbetsverk. Om statens institutioner och ämbetsverk praktiskt sköta sina beställningar på trycksaker genom att infordra anbud från de konkurrerande tryckerierna, kunna utan tvivel lägsta möjliga pris erhållas utan något fackmässigt bedömande å en statens tryckeriexpedition.

I landsorten förstå t. ex. Kungl. Maj:ts befallningshavande att bringa ned priset för tryckningen av sina kungörelser, så att där ofta icke är mycket att förtjäna på detta tryck för en boktryckare. Jag är övertygad, att om i Stockholm beställningar å trycksaker ske genom entreprenad, genom infordrande av anbud på samma sätt som i landsorten, statens verk kunna betinga sig lägsta möjliga pris hos enskilda boktryckare, och pris vida lägre än hos ett stort statstryckeri med dess dyrare administration.

Herr H a m m a r s k j ö l d: I anledning av herr Danströms uttalande om en statens tryckeriexpedition skulle jag vilja påminna om ett uttryck, som herr Trygger hade för två dagar sedan. Herr Trygger sade då, att första kammaren väl icke skall vara såsom ett bortskämt barn, som ena stunden vill så och andra stunden tvärtemot. Nu har första kammaren redan en gång uttalat sig för inrättandet av en statens tryckeriexpedition, och jag tycker då, att det är lämpligt att stå kvar på den ståndpunkten.

Herr C a v a l l i: Jag skall icke inblanda tredje man i diskussionen, utan vända mig mot den ärade utskottsordföranden med hans egna ord. I sin replik mot mig sade han, att två år förflutit, sedan vi skrevo sist i denna fråga, och att vi nu gärna kunde skriva igen. Om jag icke tager fel, använde den ärade talaren för någon tid sedan samma tankegång, men i motsatt riktning: då hade dock mer än två år förflutit mellan de båda skrivelser, som voro i fråga.

Vidare sade den ärade utskottsordföranden, att om vi nu icke

skriva, staten ännu ett år får dragas med de oskäligena kostnaderna för trycket. Jag vädjar till kammaren: kan ett sådant resonemang äga fog för sig? Skall icke regeringen ha något ansvar? Skall icke i främsta rummet Kungl. Maj:ts regering tänka på detta? Var det icke regeringen, som tog initiativet förra gången? Och man har ingen rättighet, menar jag, att misstänka regeringen för bristande intresse eller brist på initiativ.

Ang. inrättande av ett statens tryckeri.

(Forts.)

Herr Olsson, Oscar: Jag vill blott yttra ett par ord. Då statens tryck kostar ett par miljoner kronor per år, måste ett statstryckeri ovillkorligen vara ett statsintresse av så stor vikt och betydelse, att frågan kunde förtjäna en utredning. Det är endast på grund härav jag i denna sena timme skall be att få yrka bifall till andra kammarens beslut med uteslutande av den motivering, som första kammarens första tillfälliga utskott tillfogat.

Herr Boberg: Med den lilla erfarenhet, jag har angående den sak, det här gäller, vill jag påpeka, att i stället för att förminska utgifterna och kostnaderna för statens tryck, en sådan här inrättning komme att fördyra det. I samma stund här inrättas ett statstryckeri, bli också de, som där äro anställda, statsarbetare och få rätt till pension, något som naturligtvis icke kan vara fallet vid enskilda tryckerier. Det ifrågasatta statstryckeriet komme alltså att driva upp prisen i allmänhet i stället för att sänka dem. Detta är min mening.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter herr talmannen yttrade, att i avseende å förevarande utlåtande yrkats, 1:o) att vad utskottet hemställt skulle bifallas; 2:o) av herr *Olsson, Oscar*, att utskottets hemställan skulle bifallas med uteslutande av motiveringen; samt 3:o) att vad utskottet hemställt, skulle avslås.

Härefter gjordes propositioner enligt dessa yrkanden, och förklarades propositionen på avslag å utskottets hemställan vara med öfvervägande ja besvarad.

Föredrogs ånyo lagutskottets den 18 och 19 i denna månad bordlagda utlåtande nr 45, i anledning av väckta motioner angående skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran dels om framläggande av förslag i fråga om beredande åt Stockholms stad av egen stiftsstyrelse och egen biskop, dels ock om utredning och förslag i fråga om ändring i stiftsindelningen.

Om beredande åt Stockholms stad av egen stiftsstyrelse m. m.

Lagutskottet hade till behandling i ett sammanhang förehaft två till utskottet hänvisade, inom första kammaren väckta motioner, nr 6 av herr *K. J. Ekman* och nr 22 av herr *Sam. Stadener*.

Herr *Ekman* hade i sin motion hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i sam-

Om beredande
åt Stockholms
stad av egen
stiftsstyrelse
m. m.
(Forts.)

band med nu pågående utredning av frågorna rörande omreglering av biskoparnas löneförmåner och om domkapitlens omorganisation låta utreda, huruvida och under vilka förutsättningar Stockholms stad måtte kunna erhålla egen stiftsstyrelse och egen biskop, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Herr *Stadener* hade i sin ovan omförmälda motion yrkat, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t, i samband med utredning rörande ändrade grunder för biskoparnas avlöning, låta jämväl verkställa utredning, i vad mån ändring i stiftsindelningen borde äga rum samt efter verkställd utredning för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottet hade i nu föredragna utlåtande på återopade grunder hemställt, att riksdagen i anledning av förevarande motioner måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t låta utreda, om och på vad sätt en jämkning i gällande stiftsindelning lämpligen borde äga rum, och, i samband därmed, huruvida Stockholm i kyrkligt avseende borde avskiljas från ärkestiftet, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Reservationer hade avgivits av, utom andra, herr *Petersson* i Lidingö villastad, som med instämmande av greve *Spens* samt herrar *Dahl*, *Valerius*, *Olsson* och *Pettersson* i Bjälbo, ansett, att utskottet bort hemställa, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t i samband med nu pågående utredning av frågorna rörande omreglering av biskoparnas löneförmåner och om domkapitlens omorganisation låta utreda, om och på vad sätt en ändring i gällande stiftsindelning lämpligen borde äga rum, därvid särskilt torde komma under överbägande, huruvida Stockholm borde i kyrkligt avseende skiljas från ärkestiftet, samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning.

Herr af *Ekenstam*: Herr talman, mina herrar! Såsom redan av betänkandets titel framgår, rör detta ärende i främsta rummet frågan, huruvida Stockholms stad skall kunna beredas förmånen av egen stiftsstyrelse och egen biskop. Mot detta har jag för min del ingenting att invända; tvärtom anser jag, att med den utveckling, huvudstaden nu nått, och den stora folkmängd, som där finnes, det vore en mycket naturlig sak, att jämväl för Stockholm inrättades en särskild stiftsstyrelse och att staden erhöles egen biskop. Men vid behandlingen av denna sak har utskottet helt naturligt kommit att även taga hänsyn till en sak, som jämväl i motionerna framhållits, nämligen att vid en överläggning om och ett bestämmande av vad som skulle komma i fråga, för den händelse Stockholm skulle få en egen biskop, man borde tänka sig en sammanslagning av förutvarande stift,

d. v. s. en indragning på något håll, och man har då alldeles särskilt pekat på Visby stift. Då jag under sådana förhållanden anser, att det uttryck, som förekommer i utskottsutlåtandet: »en jämkning i gällande stiftsindelning» är så pass, jag skulle vilja säga, givet häntydande på en sådan indragning, har jag icke kunnat underlåta att i denna fråga begära ordet för att inlägga min bestämda varning för att en sådan tanke skulle få utveckla sig till verklighet som den, att Visby stift skulle indragas. Jag medgiver — och herrarna veta allesammans — att Visby stift är landets minsta, minst ej blott i avseende å sin utsträckning, utan även i avseende å sin folkmängd. Men var och en som levat där och känner till förhållandena där vet också, att därest man icke väl omhuldar denna i Ostersjön utkastade ort, den ovillkorligen måste känna sig mer eller mindre övergiven av fosterlandet. Och jag vågar påstå, att då det gäller att åt Sverige bevara Ostersjöns pärla, det icke är nog med att skaffa manskap, att skaffa gevär och att skaffa ammunition, utan det även gäller att hos befolkningen behålla den lojala kärlek till det stora fosterlandet, som nu där finnes. Jag ber herrarna betänka detta, och jag har velat ha det till protokollet antecknat, att det vore en ödesdiger sak, om det uppslag, som här kommit, skulle leda till att Visby stift indroges. Jag tror, att den dag, då de institutioner, som finnas på Gottland, skulle mer eller mindre reduceras eller indragas, helt visst komme att bli betecknad såsom en ödesdiger dag, ej blott för Gottland utan även för Sverige.

För min del har jag, herr talman, intet annat yrkande än om bifall till den av herr Petersson i Lidingö villastad avgivna reservationen, av vilken det tydligt framgår, att det icke är givet, att någon indragning skall ske, utan att då hänsyn här skall tagas till vad som möjligen kan behövas i ett eller annat avseende, man också mycket väl kan tänka sig, att ett nytt stift skall uppkomma jämte de nu befintliga.

Herr Ekman, Karl Johan: Herr talman, mina herrar! Jag behjärtar till fullo de synpunkter, som herr af Ekenstam framfört, och jag har också, vad min motion beträffar, betonat önskvärheten av att frågan kunde lösas utan indragning av vare sig Visby stift eller något annat stift. Emellertid ber jag herrarna observera, att klämman i utskottets förslag och klämman i den av herr af Ekenstam förordade reservationen så gott som sammanfalla. De skilja sig huvudsakligen endast därutinnan, att utskottet begär en utredning om och på vad sätt *jämkn*ing i gällande stiftsindelning lämpligen bör äga rum, under det att reservanterna begära en utredning om och på vad sätt en *ändring* i gällande stiftsindelning lämpligen bör äga rum. I ena fallet är det ordet »jämkning», i andra fallet ordet »ändring». Jag kan icke förstå annat, än att båda förslagen förut-sätta, att en ändring skall äga rum, och jag tror därför icke, att, när man ser på själva klämman, det behöver befaras, att den ena eller

Om beredande
åt Stockholms
stad av egen
stiftsstyrelse
m. m.

(Forts.)

*Om beredande
åt Stockholms
stad av egen
stiftsstyrelse
m. m.*

(Forts.)

andra klämman skall ha någon bindande betydelse i det av herr af Ekenstam anförda hänseendet. Men ser man på de olika motiveringarna framgår skillnaden. Å ena sidan vilja reservanterna, att utredningen skall vara fullständigt fri, å andra sidan anser utskottet, att då denna fråga skall utredas, det skall vara förutsatt, att de nuvarande stiftens antal icke få ökas genom inrättande av ett nytt stift.

Samma ändamål, som herr af Ekenstam velat vinna genom bifall till reservationen, kan emellertid vinnas även på annat sätt, nämligen genom att man i utskottets motivering stryker de två uttalanden som innehålla denna skillnad i uppfattningen. Dessa uttalanden, äro de, som förekomma det ena med början nederst på sid. 3 från och med orden: »Särskilt vill utskottet» etc. till styckets slut, och det andra på sid. 4, närmast över klämman, från och med orden: »I frågans nuvarande läge» etc. till styckets slut. Om man stryker dessa två uttalanden i motiveringen, markerar man tillräckligt tydligt den nämnda skillnaden i uppfattning, och om första kammaren då vill bifalla utskottets kläm med strykande av dessa punkter i motiveringen, har kammaren intagit just den ståndpunkt, som herr af Ekenstam funnit, att man i denna fråga bör intaga.

Det är ju dock av vikt, att man här kommer till ett positivt uttalande om att en utredning bör göras, ty man kan ju icke hoppas, att den skiljaktighet i uppfattning, som föreligger, skall kunna utjämnas på annat sätt än genom en utredning, som visar, vilken av dessa uppfattningar, som har de bästa skälen för sig; och det är ju visst icke uteslutet, att en utredning kan komma till det resultatet, att frågan kan ordnas utan inrättandet av ett nytt stift. Här är således ett tillfälle att få en förutsättningslös utredning. Förhållandet är, att andra kammaren nyss utan votering bifallit utskottets hemställan, och vid sådant förhållande föreligger ju nu möjligheten att få åtminstone klämman antagen i båda kamrarna och att sålunda få en utredning till stånd, som tycks vara väl behöflig för att man skall kunna få berörda skiljaktighet utjämnad.

Jag hemställer alltså, herr talman, om bifall till utskottets kläm, men att däremot i motiveringen de två av mig anförda uttalandena uteslutas.

Herr Clason: Herr talman, mina herrar! Det var en tid, då det var modernt här i landet och även i riksdagen att föreslå indragning av en hel rad poster i administrationen, och särskilt hade man ett gott öga, utom till biskoparna, även till landshövdingarna. En gång då det var tal om att slopa landshövdingeämbetena, frågade man en person ur de djupa leden, om han icke tyckte det kunde vara bra att på det sättet bli av med landshövdingarna. Men då sade han: nej, alldeles tvärtom; om ni kunde avskaffa en del av den lägre kronobetjäningen, skulle jag icke hava något däremot, men låt oss för all del behålla de landshövdingar vi ha för att hålla reda på de lägre tjänstemännen. Det var enligt min uppfattning naturligtvis en

mycket klok man, som yttrade detta. Ty det är ju klart, att inom varje ämbetsorganisation det behöves både högre och lägre tjänster, och de högre äro lika behövliga som de lägre, om det skall bliva ordning, ledning och sammanhållning. Därför har man nu också kommit ifrån talet om att slopa dessa högre ämbetsmän, låt vara att det finnes en genklang därav i herr Lindhagens reservation.

*Om beredande
åt Stockholms
stad av egen
stiftsstyrelse
m. m.*

(Forts.)

Hur många de högre böra vara, beror ju däremot på skiftande tidsförhållanden, folkmängdens storlek, dess förskjutningar och sådant mera. Det är alltså en sak, som icke på förhand kan bestämmas. Skillnaden mellan utskottets förslag och reservationen är nu den, att utskottet vill fastslå, att i framtiden under inga förhållanden antalet biskopar skulle få ökas. Detta skriver utskottet uttryckligen i sin motivering och därför använder utskottet också sedermera uttrycket »jämkning» i klämman i stället för uttrycket »ändring», som det står i reservationen. I det fallet synes mig nu reservanterna alldeles givet ha rätt. Jag undrar, om verkligen denna kammars ledamöter nu skulle vilja på rak arm slå fast, att under inga förhållanden någon ökning skulle få äga rum i antalet biskopar i framtiden. Vilken eller vilka av de nuvarande stiftens kammaren skulle kammaren då vilja på förhand döma till döden? Ja, det vet säkerligen icke kammaren och därför menar jag, att kammaren under inga förhållanden bör antaga ett yrkande, där detta ligger bakom.

Däremot kan man ju ställa sig tveksam mellan det yrkande, som herr af Ekenstam framställt, och det av herr K. J. Ekman gjorda. För min del skulle jag närmast vara böjd för att antaga, att herr af Ekenstams yrkande är det riktiga; det är tydligtvis klarare på denna punkt. Men jag vill å andra sidan säga, att om herr Ekman's yrkande i stället skulle antagas, jag tar för givet, att kammaren däri kommer att inlägga att kammaren genom dess antagande anser sig vara fullkomligt obunden, när utredningens resultat en gång framlägges. Och om så är förhållandet med detta yrkande, vilket jag tar för givet, skall jag för min del icke motsätta mig det samma.

Herr Klefbeck: Herr talman, mina herrar! Jag har stått rätt tveksam i denna fråga inför de olika yrkandena. Det har icke varit något, som odelat tilltalat mig. Närmast för mig borde väl ligga det socialdemokratiska yrkandet. Men då detta i sin motivering tyckes utgå från, att man borde taga under övervägande, om icke statskyrkan skulle upphävas, kan ju jag icke förena mig däri. Jag säger detta icke enbart ur egoistisk synpunkt, utan emedan jag är övertygad om, att statskyrkan dock har en utomordentligt stor betydelse för vårt folk, och att densamma ger ett mycket större utrymme för frihet både i fråga om det ena och det andra, än man någonsin kan tänka sig inom de frikyrkliga samfundet.

Men om jag sålunda skall välja mellan de två andra yrkandena,

Om beredande
 åt Stockholms
 stad av egen
 stiftsstyrelse
 m. m.

(Forts.)

måste jag stanna inför utskottets, och då med den motivering, som för detsamma föreligger; ty det bör väl vara oss tämligen klart, att om vi anse detta för en reform och önska den genomförd, hava vi ingen annan utväg än den utskottet föreslagit med dess motivering. Vi behöva bara föra oss till minnes riksdagens bestämda fasthållande vid, att stiftens antal icke skulle få ökas, när det en gång var fråga om ett så behjärtansvärt syfte, som att det stora Härnösands stift skulle delas. Och behovet av en delning och av ett nytt stifts bildande var ju där oändligt mycket större, än nödvändigheten i det nu ifrågavarande fallet kan vara.

Vad sedan själva saken beträffar, tror jag man kan säga, att förväntningarna av bildandet utav ett nytt stift och särskilt då av att få en egen biskop i Stockholm äro betydligt överdrivna. Det har nämligen visat sig, efter vad jag tror mig kunna påstå, att kyrkoherdarna i Stockholm — jag skall icke tala om det lägre prästerskapet — intaga en ståndpunkt, som fullt kan mäta sig med vilken som helst i något annat samhälle i Sverige. Jag tror mig också kunna påstå, att det kyrkliga arbetet i huvudstaden både i fråga om kyrkans församlingsarbete och i fråga om kyrkans sociala arbete samt ungdomsverksamheten mycket väl kan upptaga tävlan med vilken annan plats som helst i Sverige. Och om det kyrkliga livet sålunda här företett så mycken livaktighet och sund livaktighet som på något annat ställe, synes ju därav följa, att något särskilt behov av en biskops tillsättande här icke egentligen förefinnes. Jag har emellertid alls ingenting emot saken, men jag tror, att vi, om vi skola vinna den, måste gå den väg utskottet föreslår. Detta behöver ju icke nödvändigt innebära, att Visby stift dödas, att det skall komma inför den »ödesdigra» situation herr af Ekenstam talade om. Det finnes ju många andra möjligheter, t. ex. att Stockholm förenas med Strängnäs stift. Man kan icke se denna sak uteslutande ur befolkningsfrågans synpunkt, ty det är klart, att en sådan befolkning som Stockholms, som är förlagd inom ett så litet område, icke från kyrklig synpunkt erbjuder samma arbete, som man har att räkna med bland en befolkning, som bor på ett vidsträcktare område.

Då jag hoppas och tror, att första kammaren vill tillmötesgå det önskemål, som här föreligger, och då jag icke kan se någon möjlighet att få detta förverkligat på annat sätt, än utskottet anvisat, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan med hela dess motivering.

Greve Spens: Herr talman! Inom utskottet har jag avslutit mig till den mening, som innefattas i herr Peterssons i Lidingö villastad m. fl:s reservation. Nu har emellertid, såsom herr Ekman upplyst, andra kammaren i eftermiddag bifallit utskottets betänkande, och enligt min åsikt kommer det att möta stora svårigheter, om det icke rent av blir omöjligt, att inom lagutskottet åstadkomma en sammanjämkning, om första kammaren skulle antaga den omnämnda reservationen. Någon skrivelse till Kungl. Maj:t skulle sannolikt icke komma till stånd, om så

komme att ske. För min del anser jag önskvärt, att en skrivelse till Kungl. Maj:t nu avlättes i ämnet, och då, enligt min mening, uttrycket: »jämknig i gällande stiftsindelning», som förekommer i utskottets kläm, icke nödvändigtvis behöver tolkas så snävt, att däri ej kan inrymmas en obetydlig ökning av stiftens antal, om en blivande utredning därtill skulle giva anledning, anser jag mig för min del böra instämma i det yrkande herr Ekman gjort, nämligen att kammaren måtte bifalla utskottets betänkande med den ändring, att ur utskottets motivering uteslutas de delar, som innehålla uttalanden angående antalet biskopar och kostnaderna för stiftsindelningen, nämligen de tre sista punkterna av utskottets yttrande angående herr Stadeners motion och sista punkten av utskottets yttrande angående herr Ekmans motion.

*Om beredande
åt Stockholms
stad av egen
stiftsstyrelse
m. m.
(Forts.)*

Jag ber att få hemställa om bifall till herr Ekmans yrkande.

Sedan överläggningen förklarats härmed slutad, yttrade herr talmannen, att beträffande förevarande utlåtande vore framställda följande yrkanden: 1:o av herr *Ekman, Karl Johan*, att utskottets hemställan skulle bifallas, men att i motiveringen för kammarens beslut ej måtte från utskottets motivering upptagas vare sig den med orden »Särskilt vid utskottet» börjande och med ordet »stiftsstyrelserna» slutande delen av fjärde stycket eller den sats i femte stycket, som började med orden »I frågans nuvarande läge» och slutade med orden »därigenom ökas»; samt 2:o att kammaren skulle antaga det förslag, som innefattades i den av herr Petersson i Lidingö villastad vid utlåtandet avgivna reservationen.

Härefter gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet hemställt samt vidare på bifall till vart och ett av nyssberörda yrkanden, och förklarades propositionen på bifall till det av herr Ekman, Karl Johan, framställda yrkandet vara med övervägande ja besvarad.

Justerades ytterligare sju protokollsutdrag för denna dag.

Kammarens sammanträde avslutades kl. 9,41 e. m.

In fidem
A. v. Krusenstjerna.
